

Ιγνάτιος Σάμμελβαϊς

Ο εμπνευστής της αντισηψίας

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΣΤΡΑΤΑΚΟΣ

Πνευμονολόγος, Επιμελητής ΚΕΘ Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός»

Η ζωή και το έργο του Ignác Semmelweis έχουν σήμερα πλήρως αναγνωριστεί διεθνώς, σε βαθμό μάλιστα που τόσο η γενέτειρά του Βουδαπέστη όσο και η πόλη του έργου του, η Βιέννη, να ερίζουν για την πατρότητα του μεγάλου κλινικού ερευνητή. Όσο ζούσε όμως και για τουλάχιστον 20 χρόνια μετά το θάνατό του, το όνομά του ήταν χαμένο και δυσφημισμένο, όχι μόνο από τις πόλεις που τον έθρεψαν, αλλά ακόμη και από τα μέλη του στενού οικογενειακού του περιβάλλοντος. Μόνο οι ανακαλύψεις των Παστέρ και Κωχ είχαν τη δύναμη να τον δικαιώσουν. Δυστυχώς για αυτόν, ήρθαν πολύ αργά.

Κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, η Ουγγρική Ιατρική ήταν σχεδόν πλήρως εξαρτημένη από τη Βιεννέζικη Σχολή στα πλαίσια της Αυστρο-ουγγρικής Αυτοκρατορίας. Ακόμα και μετά την ίδρυση της ανεξάρτητης Ουγγρικής Ιατρικής Σχολής το 1769, τα διπλώματα των αποφοίτων της Ιατρικής δεν αναγνωρίζονταν στην Αυστρία. Γι' αυτό πολλοί Ούγγροι φοιτητές προτιμούσαν να αποφοιτήσουν από το Πανεπιστήμιο της Βιέννης.

Μετά την επανάσταση και τον ιστορικό «συμβιβασμό» της Αψβουργικής Μοναρχίας το 1867, το σύστημα της ιατρικής εκπαίδευσης στην Ουγγαρία μετασχηματίστηκε και αναβιβάστηκε η ποιότητά του σε υψηλού Ευρωπαϊκού επιπέδου. Πνευματικός ηγέτης αυτού του πρώτου ιατρικού ανεξάρτητου κινήματος των «ανυπότακτων» Ούγγρων ήταν ο Janos Balassa, γύρω από τον οποίο σύντομα συγκεντρώθηκαν προσωπικότητες όπως ο Lajos Markusovszky, ο Frigyes Koranyi, ο Ignác Semmelweis και αρκετοί άλλοι.

Ο Semmelweis γεννήθηκε το 1818, από οικογένεια μεσοαστών εμπόρων που ανήκαν στην γερμανο-ουγγρική μειονότητα "Heanc", από την οποία καταγόταν και ο μεγάλος συνθέτης Franz Liszt. Μεγάλωσε σε πολυμελή οικογένεια με 10 παιδιά και το 1835, σε ηλικία 18 ετών, ξεκίνησε τις

σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πέστης. Καθώς η πατρική εντολή ήταν να γίνει στρατιωτικός δικαστής, ο νεαρός Semmelweis δυο χρόνια αργότερα βρίσκεται στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης εγγεγραμμένος στη Νομική Σχολή. Εκεί, μοιράζεται ένα δωμάτιο με συμπατριώτες του φοιτητές Ιατρικής και τα βράδια συχνά συζητά για ιατρικά θέματα και μελετά τα βιβλία τους. Το 1838 κάνει την πρώτη του επανάσταση ενάντια στην πατρική εξουσία και μεταγράφεται στην Ιατρική Σχολή της Βιέννης. Τα επόμενα έξι χρόνια διατρέχει με μεγάλη επιτυχία τις ιατρικές του σπουδές και λαμβάνει το πτυχίο της Ιατρικής στα 1844. Τον ίδιο χρόνο κατά τα ειωθότα λαμβάνει την άδεια άσκησης της Χειρουργικής και της Γυναικολογίας. Θα εργαστεί με τους αναμορφωτές της Παθολογικής Ανατομικής και Παθοφυσιολογίας Joseph Skoda και Karl Rokitansky, από τους οποίους, πέρα από τις στέρεες παθολογοανατομικές γνώσεις, θα κληρονομήσει μια εξαιρετικά δομημένη διαφοροδιαγνωστική σκέψη και μια πρωτοποριακή για την εποχή του ερευνητική μεθοδολογία. Το 1846 διορίζεται ως βοηθός στη Μαιευτική Κλινική του Καθηγητού Klein.

Η Μαιευτική Κλινική του Γενικού Νοσοκομείου της Βιέννης (Allgemeine Krankenhaus) ιδρύθηκε το 1784 και, κατά κύριο λόγο, νοσήλευε φτωχές γυναίκες

Ο Ignác Semmelweis, το 1847 ενώ υπηρετούσε στην 1η Γυναικολογική Κλινική του Γενικού Νοσοκομείου της Βιέννης. Επέμεινε στο πλήσιμο των χεριών των ιατρών με αντισηπτικό διάλυμα προ και μετά την ιατρική επίσκεψη σε κάθε ασθενή. Αν και η θνητότητα μειώθηκε θεαματικά και τα αποτελέσματα επιβεβαιώθηκαν πολλές φορές με μελέτες, τόσο στη Βιέννη όσο και στην Βουδαπέστη, οι επικριτές του για χρόνια αντιστέκονταν στην αποδοχή των θεωριών του. ➔

⇒ που δεν είχαν άλλον τρόπο να γεννήσουν τα παιδιά τους. Στα αρχεία για περίπου 4 δεκαετίες καταγράφεται μια θνησιμότητα των μητέρων που δεν ξεπερνά το 1,25%. Από τα 1820 ωστόσο, παρατηρείται μια δραματική αύξηση των θανάτων μητέρων, οι οποίες πεθαίνουν από επιλόχειο πυρετό. Η κατάσταση άλλαξε όταν η Μαιευτική Κλινική, η οποία χρησίμευε και ως κέντρο εκπαίδευσης των ειδικευομένων, διχοτομήθηκε. Ο Καθηγητής Klein διύθυνε την 1η Πανεπιστημιακή Κλινική, όπου και εξασκούνταν οι φοιτητές και οι ειδικευόμενοι, ενώ την 2η Κλινική διύθυνε ο Dr. Bartch ο οποίος είχε αναλάβει και την εκπαίδευση των μαιών. Την 5ετία 1841-1846, από τις 20.042 γυναίκες που γέννησαν στην 1η Κλινική, πέθαναν από επιλόχειο πυρετό 1.989 γυναίκες (ποσοστό 9,92%), ενώ από τις 17.791 γυναίκες που γέννησαν στην 2η Κλινική, 691 γυναίκες πέθαναν από την ίδια μυστηριώδη νόσο (ποσοστό 3,38%). Οι πιο τρομερές περιόδους ήταν ο Μάιος του 1841 και ο Οκτώβριος του 1843, όπου σχεδόν 30% των γυναικών που νοσηλεύτηκαν πέθαναν. Η κατάσταση ήταν τόσο διαφορετική στα δύο τμήματα. Σχεδόν δεν ήταν συγκρίσιμη και μάλιστα επέσυρε μία διοικητική εξέταση από ερευνητική επιτροπή, χωρίς ωστόσο ουσιαστικά αποτελέσματα: ο επιλόχειος πυρετός θεωρείτο ως επιδημία. Μία λοιμώδης νόσος που προκαλούνταν από το συγχρωτισμό και τους κακώς αεριζόμενους χώρους.

Στο μεταξύ, φήμες κυκλοφορούσαν στη Βιέννη για τον υψηλό κίνδυνο που διέτρεχαν για τη ζωή τους όσες γυναίκες γεννούσαν στο δημόσιο Νοσοκομείο. Ο επιλόχειος πυρετός ήταν σπάνιος στους τοκετούς που γίνονταν στα σπίτια, όπως και σε αυτούς που γίνονταν σε ιδιωτικές κλινικές, ενώ στην Κλινική του Dr. Bartch ήταν σχετικά ασυνήθης. Οι ανύπανδρες και άπορες γυναίκες ωστόσο, όπως και αυτές που ήθελαν να αφήσουν το παιδί τους στο Βρεφοκομείο, δεν είχαν άλλη επιλογή: έπρεπε να εισαχθούν στην Κλινική του Καθηγητού Klein.

Ο Semmelweis ως νεαρός γιατρός της κλινικής, τρομοκρατείται από τα «αναμφισβήτητα γεγονότα της ζωής», όπως θα χαρακτηρίσει αργότερα τις παρατηρήσεις του. Αναζητά απαντήσεις και, σαν μαθητής του Rokitansky που είναι, αναλαμβάνει κάθε πρωί να κάνει αυτοψίες στις γυναίκες που πέθαναν την προηγούμενη νύχτα. Η εικόνα είναι πάντα η ίδια: φλεγμονή των φλεβών και των λεμφαγγείων, περιτονίτις, περικαρδίτις και φλεγμονή του εγκεφαλικού

φλοιού. Εφαρμόζει την διαφοροδιαγνωστική σκέψη του Skoda και κρατά λεπτομερές αρχείο, στατιστικές και σημειώσεις που αφορούν τα πάντα: Τι συνέβη εκείνη την ημέρα; Ποιοι και πόσοι συμμετείχαν στον τοκετό; Κάτω από ποιες συνθήκες;

Παρατήρησε σύντομα ότι ο μικρότερος αριθμός παρόντων φοιτητών και ιατρών σχετιζόταν με αισθητή μείωση της θνητότητας. Αυτό όμως που τον οδήγησε στην τελική του ανακάλυψη ήταν ο θάνατος του συναδέλφου και φίλου του Kolletshka. Ο Kolletshka έκοψε το χέρι του κατά τη διάρκεια μιας νεκροψίας, λίγο αργότερα εμφάνισε πυρετό και σύντομα πέθανε από «δηλητηρίαση του αίματος» ή «πτωμαϊνή». Ο Semmelweis, εξετάζοντας τη νεκροψία του

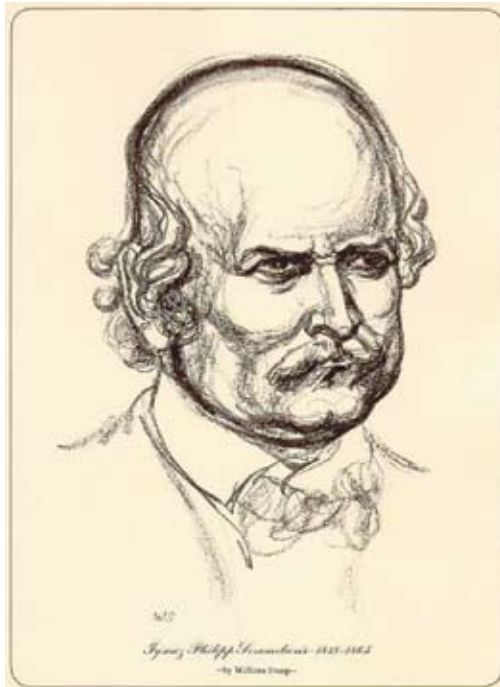
φίλου του, συνειδητοποίησε ότι τα ευρήματα ήταν τα ίδια με αυτά των γυναικών που πέθαιναν από επιλόχειο πυρετό: «Μέρα και νύχτα με στοίχιωναν οι εικόνες του θανάτου του Kolletshka. Έπρεπε να παραδεχτώ ότι η νόσος από την οποία πέθανε και η νόσος που στερούσε καθημερινά μπροστά στα μάτια μας τη ζωή από εκατοντάδες γυναίκες ήταν ένα και το αυτό».

Η νόσος αυτή μεταδιδόταν από τα πτώματα στους υγιείς και τη μεταφορά αυτή μονάχα οι φοιτητές και οι γιατροί μπορούσαν να την κάνουν. Οι μαιές της 2ης Κλινικής δεν έρχονταν ποτέ σε επαφή με τα πτώματα και ίσως αυτό να δικαιολογούσε την ασύγκριτα μικρότερη θνησιμότητα στους δικούς τους θαλάμους. ⇒

⇒ Άρχισε να πειραματίζεται. Το απλό σαπούνισμα των χεριών δεν ήταν σε θέση να αφαιρέσει όλα τα πτωματικά σωματίδια, όπως μαρτυρούσε η επίμονη χαρακτηριστική μυρωδιά που παρέμενε στα χέρια. Αφού δοκίμασε διάφορα χημικά αντισηπτικά, κατέληξε σε ένα διάλυμα χλωρίνης (lime chloride). Από το Μάιο του 1847 άρχισε να πλένει τα χέρια του με το χλωριούχο αυτό διάλυμα και επέβαλε (παρά τα σκωπτικά σχόλια και τις πολλές αντιδράσεις) το πλύσιμο των χεριών όλων των ιατρών και φοιτητών πριν αρχίσει η εξέταση των γυναικών στο θάλαμό του. Άμεσα η θνησιμότητα έπεσε στο μισό. Δύο μήνες αργότερα όμως, πάλι 11 από τις 12 νοσηλεύόμενες ενός θαλάμου πέθαναν σε μία εβδομάδα. Η ασθενής της πρώτης κλίνης έπασχε από ένα διαπυημένο νεκρωτικό καρκίνωμα της μήτρας. Τώρα ο Semmelweis ανακάλυπτε ότι ο επιλόχειος πυρετός μεταδιδόταν και μεταξύ ζωντανών με τη μεταφορά ενός μυστηριώδη αόρατου παράγοντα από ασθενή σε ασθενή. Επέβαλε, παρά τις νέες και όλο διογκούμενες αντιδράσεις, το πλύσιμο των χεριών με χλωριωμένο νερό πριν την εξέταση σε κάθε ασθενή. Τον επόμενο χρόνο η θνησιμότητα της 1ης Κλινικής είχε ήδη μειωθεί στο 1,27%, ενώ στην 2η Κλινική ήταν ήδη 1,33%. Τον Μάρτιο και τον Αύγουστο δεν πέθανε καμία ασθενής, κάτι που μαρτυρούσε το ανυπόστατο των θεωριών περί επιδημικού χαρακτήρα της νόσου. Αυτή ήταν η αρχή της θεωρίας του Semmelweis. Η αιτιολογία και η πρόληψη του επιλόχειου πυρετού είχαν ανακαλυφθεί.

Δυστυχώς, παρά τις παραινέσεις των φίλων του, ο Semmelweis πιθανόν από προσωπικές αδυναμίες έκφρασης, δεν θέλει να δημοσιεύσει τα αποτελέσματά του και αποφεύγει τη δημόσια ανακοίνωσή τους σε ιατρικά συνέδρια. Κάποιο ισχυροί φίλοι του όπως ο Skoda και ο Hebra μιλούν στα συνέδρια για λογαριασμό του και υπερασπίζονται τη θεωρία της αντισηψίας. Όμως οι αντιδράσεις ήταν πολλές. Καταρχήν από το διευθυντή του, τον Καθηγητή Klein, ο οποίος αντιμετώπιζε τη θεωρία και τις παρατηρήσεις του Semmelweis ως προσωπική προσβολή εναντίον του. Το Μάιο του 1849 η σύμβαση του Semmelweis λήγει και ο Klein αρνείται να την ανανεώσει.

Ο νεαρός γιατρός απολύεται και επιστρέφει απογοητευμένος στην ιδιαίτερη πατρίδα του να ασκήσει ελεύθερο επάγγελμα. Καθώς ήταν αναμενόμενο, μετά την αποχώρηση του Semmelweis, στην 1η Κλινική ξαναρχίζουν οι παλαιότερες

πρακτικές εξέτασης των γυναικών και μαζί η θνησιμότητα ξαναγυρνά στα παλαιότερα υψηλά ποσοστά.

Ο επίλογος

Το 1850 διορίζεται Διευθυντής της Γυναικολογικής Κλινικής του Νοσοκομείου της Πέστης. Τα επόμενα πέντε χρόνια, με τη σκληρή και επίμονη σχεδόν «μανιώδη» εργασία του, η θνησιμότητα των γυναικών στο τμήμα του θα πέσει κάτω από το 0,85%. Το 1855 αναλαμβάνει την έδρα Μαιευτικής στο Πανεπιστήμιο της Πέστης. Υπό την πίεση των φίλων και υποστηρικτών του Janos Balassa και Lajos Markusovszky, αρχίζει να δημοσιεύει τις μελέτες και τα αποτελέσματα των ερευνών του στο Ούγγρικο ιατρικό περιοδικό "Orvosi hetilap". Όμως αυτό δεν ήταν αρκετό. Χρειάζονταν ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις στη γερμανική γλώσσα. Στα 1860 δημοσιεύει επιτέλους τις μελέτες του στο Βιεννέζικο ιατρικό περιοδικό Wiener Medizinische Wochenschrift και τον επόμενο χρόνο (1861) εκδίδει, πάλι στα γερμανικά, ένα βιβλίο για την αιτιολογία και την πρόληψη του επιλόχειου πυρετού συνοψίζοντας το ιστορικό, τη θεωρία και τα αποτελέσματα των ερευνών του.

Την ίδια εποχή αρχίζει να παρουσιάζει τα συμπτώματα μιας ψυχικής νόσου που αναγνωρίζεται ως «προϊούσα νευρική παράλυση» και χαρακτηρίζεται από ανάρμοστη συμπεριφορά, αιφνίδιες αλλαγές της συναισθηματικής διάθεσής του, επιθετικότητα και παραισθήσεις. Το 1865 και ενώ βρίσκεται σε διάσταση με τη γυναίκα του (και μητέρα των 5 παιδιών του), μετά από μια ψυχοπαθητική κρίση, μεταφέρεται

δια της βίας στο Ψυχιατρείο της Βιέννης όπου και καθηλώνεται. Θα πεθάνει δύο εβδομάδες αργότερα κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Η επίσημη αιτιολογία του θανάτου του θα είναι «σηψαιμία», συνεπεία παραμελημένης οστεομυελίτιδας ή χειρουργικού τραυματισμού - ασθένεια της οποίας η ανακάλυψη και η πρόληψη υπήρξαν ο αγώνας ολόκληρης της ζωής του. Άλλοι αφήνουν ανοικτό το ενδεχόμενο της αυτοκτονίας και του αυτοτραυματισμού του (σηπτικού ενδεχομένως) στα πλαίσια της ψυχικής του νόσου. Η σύζυγός του θα αλληλάξει το οικογενειακό επώνυμο της ίδιας και των παιδιών της και θα αναζητήσει καταφύγιο μακριά από την Πέστη όπου οι κακεντρεχείς φήμες οργιάζουν. Για 20 τουλάχιστον χρόνια μετά τον θάνατό του, το όνομα και η προσωπικότητα του Ignác Semmelweis θα υποστούν την δυσφήμιση και την παραγνώριση που υφίστανται όσοι προηγούνται της εποχής τους. Μόνο οι ανακαλύψεις του Παστέρ που έδειξε την ύπαρξη των μικροβίων και την μεταδοτικότητα των λοιμωδών νόσων από άνθρωπο σε άνθρωπο, καθώς και οι συνταρακτικές ανακαλύψεις του Κωκ, είχαν τη δύναμη να τον δικαιώσουν. Δυστυχώς γι' αυτόν όμως, ήρθαν πολύ αργά.

Τα πειράματα του Lister με την χειρουργική αντισηψία επιβεβαίωσαν τη θεωρία και τα αποτελέσματα του Semmelweis και οι έως τότε αντίπαλοι και αρνητές του άρχισαν να αναγνωρίζουν και να υμνούν το έργο του πρωτοπόρου ερευνητή.

Ο Ignác Philipp Semmelweis έφυγε στο ξεκίνημα μιας νέας εποχής για τη Χειρουργική και τη Γυναικολογία. Χάρη στο έργο του, που αποτέλεσε θεμέλιο πολλών άλλων ιατρών και ερευνητών κατά τη διάρκεια του τέλους του 19ου αιώνα, οι επίτοκες γυναίκες που έμπαιναν στο Νοσοκομείο για να γεννήσουν δεν θα ήταν πια καταδικασμένες να πεθάνουν από επιλόχειο πυρετό.

Βιβλιογραφία

1. Benedek I. Semmelweis és kora (Semmelweis and his age) Budapest 1967.
2. Ackerknecht, EH. A Short History of Medicine, New York; Ronald Press Co.; 1955.
3. Kapronczay K. Semmelweis. Budapest 2004
4. Edgar II, Ignatz Philip Semmelweis: Outline for Biography. Annals of Medical History, Third Series, Vol. 1, No. 1, Jan 1939. p. 74-96.
5. Robinson V. Pathfinders in Medicine. New York, Medical Review of Reviews; 1912.
6. Sinclair, Sir William J. Semmelweis, His Life and His Doctrine, Manchester: University Press; 1909.
7. Slaughter Frank G. Immortal Magyar. New York: Henry Schuman; 1950.
8. Thompson M. The Cry and the Covenant. New York: Doubleday & Co.; 1951.
9. Codell C, Semmelweis and his predecessors. Medical History 1981, 25, p. 57-72.